

УДК 130.2

М. А. Журба*Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Рубіжне)***ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЇ**

У запропонованому дослідженні здійснюється спроба розглянути та проаналізувати віртуальну реальність релігії, яка на сьогодні ще залишається малодослідженим напрямком наукових пошуків. Розглянуто механізм та психологічні передумови занурення особистості у релігійну віртуальну реальність. Наголошено, що подібні дослідження значно розширили б та сконцентрували проблему природи віртуального у всій її різноманітності.

Ключові слова: віртуальна реальність, релігія, віртуальна реальність релігії, людина, культура, реальність.

Віртуальна реальність є відносно молодою галуззю філософських досліджень, вона має як досить розгалужений понятійний апарат, так і безліч сформованих наукових напрямів. Перший напрям розглядає віртуальну реальність з об'єктивістської позиції, що обумовлено її дійсним існуванням (незалежним від свідомості людини). У даному випадку віртуальну реальність не пов'язано з технічними новаціями (С. С. Абрамов, Д. В. Пивоваров, В. А. Андрусенко тощо). Історію ж свою вона імпліцитно починає в контексті розробки проблематики ідеальної реальності (Тома Аквінський, Аристотель, Василь Великий, Ніколай Кузанський, Г. В. Ляйбніц, Платон, П. О. Флоренський тощо).

Другий напрям – цесуб'єктивістськєрозуміння віртуальної реальності, де вона вважається виключно продуктом людської здатності відображення та перетворення дійсності, тобто це те, що породжується людською психікою, що має не субстанціональний, а операційно-функціональний характер. У ньому виокремлено: а) пріоритетність технічного відтворення у руслі комп'ютерних технологій, як штучно створеної за допомогою комп'ютерних засобів реальності (В. С. Бабенко, В. Г. Базалін, М. О. Бердяєв, У. Брікен, Г. М. Волков, В. Ф. Глаголев, С. А. Дацюк, Т. І. Карачева, О. В. Ковалевська, М. Крюгер, Дж. Ланье, Є. Г. Прилукова, А. І. Фоменко, Д. І. Шапіро); б) відокремлення віртуальної реальності від її технічної складової та ототожнення її з культурою взагалі (О. Є. Баксанський, Ф. І. Гиренко, І. Г. Корсунцев тощо); в) розуміння віртуальної реальності з позицій зміни соціально-психологічного стану суб'єкта: занурення у віртуальну реальність, галюцинації, транс, сновидіння тощо (Т. Н. Березіна, К. В. Дрозд, І. В. Плаксіна, С. О. Рибцов, Є. І. Хитряков, Ю. Т. Яценко тощо).

У запропонованому дослідженні здійснюється спроба розглянути і проаналізувати віртуальну реальність релігії (О. І. Бегей, О. О. Бебнева, О. В. Добродум, А. П. Забіяко, В. Д. Ісаєв,

О. І. Осіпов, Д. П. Мітчелл, С. А. Тараканов, М. К. Тейлор), яка ще залишається малодослідженим напрямком наукових пошуків. На сьогодні не існує чітко сформованих концептуальних уявлень про віртуальну реальність релігії; між тим, подібні дослідження значно розширили б та сконцентрували проблему природи віртуального в усій її різноманітності.

По-перше, визначимося з самим розумінням релігії, якого ми будемо дотримуватися, бо, як відомо, існує величезна кількість різноманітних релігій, і наше завдання спочатку визначитися з її загальним розумінням та суттєвими її характеристиками. Загальним положенням є визначення релігії як віри у надприродне: «Релігія може бути визначена як організоване поклоніння вищим силам. ... Релігія не тільки представляє собою віру в існування вищих сил, але й встановлює особливі відносини до цих сил: вона є, отже, відома діяльність волі, спрямованість до цих сил» [1, с. 540]. Звернення до вищих сил уже передбачає наявність деякої особливої реальності, яку ми можемо кваліфікувати як віртуальну.

Коли ми аналізуємо релігійний спосіб сприйняття світу, то у якості методологічного базису використовуємо віртуальну реальність, яка включає у себе ряд явищ, серед яких: комп'ютерна віртуальна реальність; змінені стани (релігійний транс, медитація, галюцинації, екстаз, просвітління тощо). Тобто стани і явища, пов'язані з проривом в незвичне і пов'язані з інтенціональною установкою і психікою людини, а також матеріальними чинниками (технічні засоби, психонейрохімічні, психотропні стимулятори і психотехніки тощо). Говорячи про релігійний простір, перш за все ми повинні говорити не про знання, а про деякі специфічні практики (ритуали), тобто деякі езотеричні знання, дії, взаємодії світу і людини. І тут постає законне запитання: чи є подібні дії і взаємодії реальними, і наскільки?

На нашу думку, усе очевидно – це реальність віртуальна: по-перше, вона породжена

реальністю емпіричною і нею ж вкорінена, по-друге, вона прагне до реальностей позаемпіричної та надемпіричної, і у свою чергу ж, як бачимо, релігійна реальність є об'єднуючим синтезом емпіричної, позаемпіричної та надемпіричної реальностей.

По-друге, з позицій нашого дослідження здається також досить цікавим розглянути механізм та психологічні передумови занурення особистості у релігійну віртуальну реальність. Відомо, що природа нашого сприйняття світу визначається не тільки зовнішніми враженнями від предметів, але й нашим «внутрішнім досвідом». У релігійній практиці під впливом психотехнічної роботи роль враження від зовнішніх предметів поступово нівелюються. У свою чергу, їх замінюють спогади (переживання), підкріплені певними установками свідомості (вимогами лише за бажанням повноцінно бачити, чути, відчувати предмет, не маючи його). Вказана установка через якийсь певний час призводить до повноцінної актуалізації внутрішнього досвіду, і людина починає проживати події, що відповідають цьому досвіду. Тобто для віруючої людини зовнішній світ поступово підміняється внутрішнім.

Далі хотілося б підняти питання щодо індивідуального ціннісно-практичного сенсу релігійної віртуальної реальності. Релігійна віртуальна реальність вводить людину в органічний її світ, в якому реалізуються найпотаємніші її мрії, мрії знайти безсмертя, гармонію, силу, світло, духовність, Бога... І ми знаємо багато прикладів, коли людина, затративши десятки років на служіння ідеї і досягнення відповідної мети, виходить до такої трансформації духу і тіла, що зовнішній звичайний світ стає непотрібним, скоріше навіть непривабливим, а світ внутрішній розширюється до масштабу зовнішнього, утворюючи константну реальність віруючого.

Ми наголошуємо на тому, що природа віртуалізації реальності полягає у її, так би мовити, антропологічній надмірності (О. О. Бебнева). Що мається на увазі? Людина, занурена у віртуальну реальність, не знаходиться в тій точці простору, де перебуває її тіло. Звісно, у інших світах людина знаходиться лише в уяві, і саме у силу її «тілесної недостатності» (М. Шелер). Суб'єктивно ж вона сприймає себе такою, що перебуває в цих світах реально, у силу їх більшої значущості. Людина не покидає світ реальний, перебуваючи у віртуальному світі, і усе ж таки вона відчуває його скасування – це відчуття запаморочення над прірвою...

Віртуальна реальність доволі легко може заставити людину повірити у те, що протилежністю її положення у просторі є надана повна і безмежна свобода, політ,

висвободження від ланцюгів емпіричної реальності – це той метафоричний ґрунт, який надає нам віртуальна реальність: «якщо вона [віртуальна реальність] готова нас захопити, може зробити це лише за умови, що вона в змозі довести свою здатність дати нам відчуття ширяння, емоції безодні [2, с. 224]». Дійсно, ілюзії, ілюзорний світ є привабливими для людини. Виконуючи компенсаторну функцію, вони доволі часто слугують психічному оздоровленню людини. Ілюзія, що продукує віртуальну реальність, є захисним механізмом організму, виробленим у процесі філогенезу, який виражається у здатності психіки, людської психіки до породження віртуальних реальностей.

Відомо, що однією з якостей віртуальної реальності є породженість. Здатність до породження є властивістю людської психіки, завдяки якій фрагментарні сприйняття складаються в цілісні уявлення, допомагаючи нам орієнтуватися в навколишньому середовищі. Тоді, коли чуттєве сприйняття позбавлене цілісності, свідомість добудовує зовнішній світ. Цікавими роботами у цьому напрямі є праці Ланьє, котрі яскраво ілюструють роботу нашої свідомості по добудуванню зовнішнього світу.

Не можна не відмітити, що навколишнє середовище також має свій істотний вплив на процес входження людини у віртуальну реальність. Геологічні і географічні фактори певним чином впливають на стан біологічних організмів: наприклад, існують геоактивні зони, де спостерігається зміна стану психіки людини (такі місця використовуються шаманами тощо).

Також для входження у певний стан зміненої свідомості використовуються певні речовини, наприклад, наркотичні. Наркотичні речовини являються у певному сенсі нейтральними: їх психобіологічний вплив не «виробляє» «змістів». Їх вплив проявляється у зміні на деякий час психіки людини. Те, що відбувається, визначається тим, що привносять суб'єкти, а також культурними традиціями.

Безперечним також є вплив соціокультурних факторів. Це підтверджує дослідження, проведене Дж. Уоллсом. Науковець провів порівняльне вивчення впливу пейотля на білих і індіанців, які виявляють ясно виражену відмінність, як в поведінці, так і в суб'єктивних переживаннях двох груп (з давніх часів пейотль використовувався аборигенами в північній Мексиці і південно-західній частині Сполучених Штатів як частина традиційних релігійних обрядів, завдяки тому, що мескалін, що міститься у цій рослині, викликає багаті візуальні галюцинації, що було важливо для древніх індіанських культів).

Американські індіанці вживають пейотль в ритуальній обстановці, білі – в обстановці

лабораторного експерименту: перші переживають стан духовного екстазу і полегшення своїх фізичних страждань; другі (без культурної підготовки, яка дала б їм якісь певні уявлення) виявляються у владі нестабільного настрою і «коливаються» між ейфорією і депресією. Тобто у європейців відбувається зняття усіх соціальних заборон; індіанці ж і у трансї дотримуються правил свого соціального життя [3, с. 361-404].

Науковець Е. Бургіньон, вивчаючи ритуальні форми поведінки у невеликих локальних співтовариствах, виявила, що деякі народи протягом багатьох століть використовують такі типи психоделічних практик, як трансї, трансї з галюцинаціями (наприклад, шаманізм) тощо. Ці стани є невід'ємною частиною ритуалів, що супроводжують вступ у доросле життя, і викликаються за допомогою ізоляції, вигнання, сенсорного голоду, або ж, що найчастіше, через прийом галюциногенних речовин. Слід зазначити, що галюциногенний транс дозволяє заручитися допомогою духів, що дають сили подолати труднощі життя, у свою чергу транс ритуальної одержимості припускає зворотне відношення з духами (під час ритуалу замість покірних жінок діють могутні і владні духи). Учасниками ритуалу з галюцинаціями є всі юнаки певного віку, а в ритуалах одержимості виступали лише жінки з певними труднощами у процесі соціальної адаптації.

Молода людина, що намагається адаптуватися у суспільстві, повинна опанувати манеру поведінки з духами саме для того, щоб, маючи відповідний досвід, поводитися правильно. Ці віртуальні реальності не є стихійними і підпадаючи під культурну модель, викликаються штучно й цілеспрямовано.

Звісно, тут ми не відкидаємо індивідуально-психологічні фактори в інтерпретації віртуальної реальності. Адже навіть у груповій молитві кожна людина говорить з богом індивідуально, кожна має свій особистий досвід спілкування з надприродними силами тощо. Знову ж не викликає сумнівів і яскрава роль харизматичної особистості (засновника релігії, її ідейного лідера тощо) з її психологічними особливостями у формуванні релігійних систем.

Феномен віртуальної реальності можна осмислити, якщо здатність до трансцендування взяти за фундаментальну основу і передумову людського буття і свідомості, точніше кажучи – це неймовірна здатність людини трансформуватися, знаходити основи свого буття поза культурою, ідеологією тощо. Саме ця здатність і є та віртуальність, яка втілюється у людську реальність, у її життєві плани, діяльність, будь-що, це те, що Шелер називав «відкритість світу» [4, с. 31-95]. І усе ж таки в історії філософії віртуальна реальність, будучи центральним об'єктом пошуків

об'єктивістського толку, розглядається не стільки в якості феномену, скільки в ролі або первинної, або (іноді) абсолютно самостійної і самодостатньої сутності. Як підкреслює науковець І. Данченко, це є характерним загально для ідеї *virtus*. Суб'єктивістський погляд на віртуальну реальність можна виразити тезою великого М. Мамардашвілі: «Є трансцендування, але немає трансцендентного. Є дія в людині якоїсь сили, але приписувати їй мету і напрямок у вигляді предмета, на який вона спрямована, ми не маємо права» [5, с. 12]. Ми знаємо, що логіка віруючої людини полягає у таких висновках: якщо є трансцендування, значить, є і трансцендентне, якщо є сама ідея Бога, значить, бог існує, і таке інше [6].

Екстраполяція є властивістю не тільки людського мозку, але й мозку тварин; і саме у цій властивості коріниться потенція віртуального «виштовхування» внутрішньої копії зовнішнього світу в сам цей світ, що на рівні людини проявляється як «свідомість» і «об'єктивація образів свідомості, їх онтологізація», а також як «цілепокладання». На цій же властивості «тримаються» всі людські прийоми і методи пізнання, в тому числі й такі, як індукція, дедукція, аналіз і синтез, порівняння і аналогія, уявний експеримент тощо.

Також екстраполяція образів свідомості не обов'язково втілюється в матеріальних об'єктах. Це можуть бути й уявні об'єкти, що мають реальні наслідки, здійснюючи посередницьку діяльність у відносинах між людьми. Саме релігію можна віднести до таких нереальних речей. Якщо ми відкинемо культурні, соціальні, політичні та аксіологічні передумови релігії, усе ж таки щось залишається у людській психіці, щось, що відповідає за релігійність, щось те, що робить можливим досвід людського єднання з Богом, Абсолютною реальністю, щось, що проводить межу між свідомістю і світом, іншою реальністю, богом.

Трансперсональні, або «космічні», стани свідомості описує Вейль, представник трансперсональної психології. У подібних станах зникає протистояння суб'єкта та об'єкта, людське «Я» зливається зі світом і людина потрапляє в інший вимір. У неї з'являється відчуття священного, що сприймається як велике, таємниче і гідне поваги, зникає страх смерті, життя здається вічним... Вага пережитого надзвичайно велика і здається більш реальною, ніж повсякденний досвід. Це переживання настільки потужне, що веде навіть до зміни системи цінностей і поведінки, втрачається цікавість до матеріальної складової життя: «бути» стає більше, ніж «мати». Вейль пише, що «це рівень, розташований до народження і після смерті; біля джерела енергії, досвід, що дає людині розуміння подібності між станом, передуючим народженню, і станом, наступним за його смертю» [7, с. 13-14].

Американські лікарі констатували, що стан духовної зосередженості відповідає певній неврологічній діяльності. З'ясувалося наступне: під час молитви проявляють активність найважливіші нервові зони, такі, як гіпоталамус і гіпокамп. Містичний досвід великих святих відповідає феноменам, які породжуються відповідними церебральними зонами. Результати сканування головного мозку випробовуваних, що протягом години займалися медитацією вразили учених. Вони виявили підвищення активності областей мозку, що регулюють увагу, що, звісно, не дивно, якщо враховувати необхідну для медитації значну концентрацію уваги (А. Людвіг, М. Носов); дивно те, що під час медитації верхня задня частина тім'яної частки головного мозку, що відповідає за побудову ментального кордону між мозком і навколишнім світом, була набагато менш активною, ніж коли випробовувані просто відпочивали. Ця область саме відповідає за усвідомлення людиною власної індивідуальності та за уявлення про образ власного тіла, у той час, як права півкуля відповідає за відчуття часу і простору. Отже, посилюючи під час медитації відчуття єдності з навколишнім світом, випробовувані блокували канали зв'язку між цими двома областями мозку, пригнічуючи тим самим уявлення про образ власного тіла. І ці області поступово перестають функціонувати в нормальному режимі, і людина вже не усвідомлює різницю між собою і навколишнім світом. А коли зникає відчуття часу і простору у тих, хто медитував, тоді й з'являється відчуття нескінченності простору і вічності. І усе ж таки, якою б не була цінність проведених вченим експериментів і зроблених ними узагальнень, вони свідчать: важливо не тільки те, що ми сприймаємо, а й те, як ми це інтерпретуємо відповідно з особистими цінностями. Як відзначає О. Рязанова, «соціальна значимість об'єктивних ілюзій суспільної свідомості визначається не ступенем їх відповідності дійсності, а їх роллю в реалізації практичних відносин реальному житті» [8, с. 7].

У свою чергу еволюціонізм стверджує, що саме адекватність відображення світу сприяє виживанню будь-якого організму і справедливо вважається одним із критеріїв природного відбору. Цікавим є поняття і розуміння ілюзорності, бо деякі науковці проводять паралель між віртуальністю та ілюзорністю, удаваністю. Так як не усі реальності ілюзорні, так само не усі віртуальні реальності є ілюзорними. Пояснимо. Наприклад, віртуальний стан майбутнього фахівця, який опанує нову професію навряд чи можна назвати ілюзорним. Проблема відрізнення світу віртуального від дійсного виникає лише як загальне вічне питання філософії щодо співвідношення світів матеріального і ідеального. Це, до речі, є притаманним лише психіці людини.

Звернемося до Ф. Роша й Б. Ребера: «Реальний простір, реальне місце дає нам основу, воно забезпечує нас становищем. Ця основа і це положення є умовою існування і свідомості. Положення в реальному просторі не є простим атрибутом свідомості. Реальні місця субстанціально пов'язані з тілами. У випадку з віртуальними місцями або просторами ситуація інша. Бо частини тіла не є віртуальними і не можуть бути ними ніколи. Тіла не є ні символами, ні симптомами положення нашої свідомості в тій чи іншій точці простору-часу, вони є самим цим положенням в просторі. Але тоді чи можна абстрагуватися від нашого положення в просторі?.. Однак насправді мова йде про відносну антитезу "положення в просторі". Віртуальні світи не можуть скасовувати наше дійсне становище в реальному світі» [2, с. 224]. Таке твердження лише на поверхні здається логічним. Але ж як тоді розуміти те, що, наприклад, аскети усім своїм життям доводять зовсім протилежне, – доводять ілюзорність дійсного місцезнаходження, катуючи плоть? Отже, доводи згаданих авторів здаються нам усе ж таки не досить переконливими: відчуття тіла і простору не виключає уяву.

Цікавим також є те, що про ілюзорність віртуальної реальності можна судити тільки ззовні: поки людина не потрапляє туди, вона для неї є уявною. У свою чергу тільки її присутність у віртуальному світі робить його дійсним. Людина легко плутається у тому, де відбувається подія, оскільки у віртуальній реальності образи внутрішнього світу нічим не відрізняються від образів зовнішнього, (наприклад, відбулося або наснилося). Це здебільшого є справедливим для первісного мислення, дитячого мислення, релігійної уяви (якщо віруючий бачить або відчуває присутність бога в стані молитви, медитації, то він існує). Сучасна ж людина, вихована на цінності матеріального, рідко плутає віртуальне і зовнішнє, тому що не звертає уваги і не надає значення тому, що не має матеріальної цінності (наприклад, сновидінням тощо).

О. Ковалевська у своїх працях намагається обґрунтувати критерій відрізнення образів відображених і породжених: «свідомість може не відрізнити віртуальний світ від світу константного, але матеріальне життя, життя тіла відбувається в світі константностей, і це з нашої точки зору є критерієм, що дозволяє відрізнити віртуальну реальність від реальності повсякденної» [9, с. 38]. Але це твердження теж не є досить повним, бо у ньому лише ототожнюється константне і матеріальне, при цьому зовсім не виявляється специфіка ілюзорності. Отже, сьогодні ми можемо відрізнити світ віртуальний від світу справжнього лише на практиці, яка розуміється як матеріальний процес перетворення одних

матеріальних об'єктів в інші. І лише виходячи за межі свідомості, звертаючись до матеріальної практики, яка підтверджує або ж спростовує наші уявлення про що-небудь, можна відрізнити те в нашій свідомості, що відповідає дійсності, від того, що їй не відповідає, будучи вигадкою.

Ми повинні добре усвідомлювати біфуркаційний характер віртуальної реальності. Він відображає спонтанність і подієвість зміни і проявляється у кардинальній трансформації реальності. При цьому суб'єктивно віртуальна подія відбувається наче в іншому просторово-часовому континуумі. Тому більш адекватною нам видається термінологія І. Генісаретського, що відображає раптовість події зміни: «кожна з віртуальних подій (“ось воно!”) трапляється як несвоєчасне “раптом” і безмістне “тут”, які зовсім не збігаються з наявними до події “тут” і “тепер” (дійсність і сьогодні). “І-ось-тут-раптом” завжди трапляється в іншому просторі/часі, ніж “це-тут-і-тепер”. За Дельозом, перше можна розуміти як зональний час, а друге як хрональний час» [10, с. 25-26].

Таким чином, на основі вищевикладеного з'ясуємо віртуальність релігійної реальності.

По-перше, віртуальна реальність релігії не тільки ініціюється активністю віруючих, але і визначається їхньою вірою в надприродне. Активність віруючих визначається тією соціокультурною реальністю, в якій вони живуть. Отже, віртуальність релігії породжується і утворюється активністю константної, соціокультурної реальності, на базі якої вона існує. Віра в надприродне передбачає, що віруючі вважають надприродне існуючою особливою реальністю, тобто породжує релігійну реальність, без якої вона була б нічим. У наявність надприродного можна лише вірити, бо довести його існування в цілому остаточно неможливо. За даним параметром релігійну реальність ми кваліфікуємо як віртуальну.

По-друге, будь-яка релігійна реальність існує «тут і зараз», у конкретних соціокультурних умовах (згадаємо розкол католицизму і виникнення протестантизму: зміна соціально-культурних умов, а саме зародження капіталізму, призвела до зміни релігійних уявлень). Таких прикладів існує багато, і усі вони вказують на щільний взаємозв'язок релігії і суспільства. До речі, це не просто зв'язок, це – взаємозв'язок, бо таку ж саму ситуація ми бачимо, коли зміна релігійних поглядів певним чином впливає на соціокультурні умови. Якщо згаданий вплив позитивний, ці зміни утворюються у вигляді нової релігійної конфесії, якщо ж ні, то конфесія стає опозиційною сектою. Отже, згадаймо: будь-яка віртуальна реальність існує, доки є активною реальність, що її породжує. У нашому випадку віртуальна реальність релігії існує до тих пір, поки є активними соціокультурні умови суспільства,

що її породили. І усе ж таки, не зважаючи на певний взаємозв'язок суспільства і релігії, не можна назвати його повною залежністю. Це знову ж таки підтверджується історичними фактами: християнство виникло як секта, що була опозиційною пануючому у той час іудаїзму. Таку ж ситуацію можна спостерігати по відношенню до будь-якої релігії – усі вони у певній мірі, так би мовити, виводили себе за рамки існуючих у той час законів, конструювали свою автономність і намагалися утвердити інші світоглядні позиції. Практично всі релігійні конфесії конституювали свою автономність.

По-третє, у різні часи, у різні історичні епохи вплив релігії на суспільство носив різний характер. Це підштовхує нас до висновку щодо гіперактивності віртуальної реальності релігії. Якщо вплив на суспільство створеної релігійної конфесії не простежується, то вона перетворюється у маргінальний суспільний феномен.

Бібліографічні посилання

1. Трубецкой С. Н. Религия / С. Н. Трубецкой // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. – СПб. : 1890-1907. – Т. XXVIa – 960 с.
2. Ребер Б. Виртуальное: апокалипсис или: повторное посещение платоновской пещеры / Ребер Б., Роша Ф. // Концепция виртуальных миров и научное познание. – СПб. : РХГИ, 2000. – С. 213–225.
3. Уоллес Э. Ф. К. Психические заболевания, биология, культура // Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / под ред. А. А. Белика. – М. : Смысл, 2001. – 556 с.
4. Шелер М. Положение человека в Космосе / пер. А. Филиппова // Проблема человека в западной философии : Переводы / Сост. и послесл. П. С. Гуревича; общ. ред. Ю. Н. Попова. – М. : Прогресс, 1988. – С. 31–95.
5. Мамардашвили М. Сознание как философская проблема / М. Мамардашвили // Вопросы философии. – 1990. – № 2. – С. 3–18.
6. Журба М. А. Виртуальна реальність: трансценденція без трансцендентного / М. А. Журба // Культура народов при черноморья / гл. ред. Катунин Ю. А. – Симферополь : Межвузовский центр «Крым», 2013. – № 251. – С. 195–198.
7. Мордвинцева Л. П. Измененные состояния сознания: современные исследования : науч.-аналит. обзор / Л. П. Мордвинцева – М. : Рос. акад. наук. ИНИОН, 1995. – 56 с.
8. Рязанова Е. В. Отчуждение, объективные иллюзии и проблема целостного выбора в религиозном сознании : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филос. наук. / Елена Владимировна Рязанова. – М., 1992. – 22 с.
9. Ковалевская Е. В. Компьютерные виртуальные реальности: некоторые

философские аспекты [Текст] / Е. В. Ковалевская // Виртуальные реальности. Труды лаборатории виртуалистики. – Вып. 4. – М. : Ин-т человека РАН, 1998. – С. 37–43.

10. Геннеаретский О. И. Современный человек: пространственность и событийность перфектного праксиса / О. И. Геннеаретский // Виртуальная реальность : философские и психологические проблемы / под ред. Н. А. Носова. – М. : Центр виртуалистики ИЧ РАН, 1997. – 187 с.

Журба Н. А. Виртуальная реальность религии.

В предложенном исследовании предпринимается попытка рассмотреть и проанализировать виртуальную реальность религии, которая на сегодня еще остается малоисследованным направлением научных поисков. Рассмотрен механизм и психологические предпосылки погружения личности в религиозную виртуальную

реальность. Отмечено, что подобные исследования значительно расширили бы и сконцентрировали проблему природы виртуального во всем ее разнообразии.

Ключевые слова: виртуальная реальность, религия, виртуальная реальность религии, человек, культура, реальность.

Zhurba N. Virtual reality of religion.

The proposed study is an attempt to consider and analyze virtual reality of religion, which today remains under-researched area of research. The mechanism and psychological preconditions of a person's immersion in religious virtual reality were considered. It was underlined that such studies could significantly expand and concentrated the issue of nature of virtual in all its diversity.

Keywords: virtual reality, religion, virtual reality of religion, person, culture, reality.

Надійшла до редколегії: 19.01.2014 р.

УДК 796.01

М. М. Ібрагімов

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНА ПАРАДИГМА В ПОДОЛАННІ КРИЗИ У ТЕОРІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Аналізуються причини кризи у фізкультурно-спортивному світогляді людей, що призводить до їх недооцінки фізкультурно-спортивної рухової активності для зміцнення власного здоров'я. «Філософія спорту» складає соціальну потребу у формуванні суспільного ідеалу здоров'я і передбачає вироблення нової парадигми фізичного виховання і спорту в концепті екзистенційно-антропологічної проблематики, тобто включала б світоглядні мотиви, цілі, потреби, інтереси людей у ставленні до фізичної культури.

Ключові слова: філософія, спорт, культура, парадигма, здоров'я, історіософія.

Від середини ХХ сторіччя в лоні англо-американської аналітичної філософії успішно розвивається новий напрям – «філософія спорту», головним завданням якої її автори вбачають зміну духовно-культурного оздоблення спорту і наповнення його більш глибоким гуманістичним змістом, що дозволило б вироблення нових принципів спортивно-тренувального процесу і підвищення престижу фізично-спортивного виховання у школі. Підготовчими у становленні «філософії спорту» вважають праці Г. Слешера (США) «Людина, спорт та існування» (1967), Е. Метені «Рух і значення» (1968). Книга знаменитого Пола Вейса «Спорт: філософське дослідження» змусила його колег, філософів-аналітиків, звернути увагу на культурологічну значущість спорту. Остаточо самостійний статус як міжгалузевого дослідження у наукознавстві «філософія спорту» здобула після створення 1972 року міжнародної наукової організації

«Філософське товариство з вивчення спорту», з організацією періодичного видання з 1974 року «Журнал з філософії спорту».

Наразі згідно з програмою ХХІІІ Всесвітнього філософського конгресу (Греція, серпень 2013р.), на спеціальній секції активно розглядалась проблематика «філософії спорту», де спорт презентувався важливим конструктом сучасного культурно-цивілізаційного процесу. Оскільки спортивне життя визнано гуманітарною спільнотою однією із сфер суспільної життєдіяльності як «світ спорту», що активно впливає на всі сторони людського буття, на конгресі було поставлено стратегічне завдання – із сукупності численних наукових і культурно-антропологічних дискурсів виокремити «філософію спорту» в предмет спеціального інтегративного мислення про спорт.

Йдеться про підготовчу аналітичну роботу щодо формування нової міждисциплінарної галузі знань – «філософії спорту», яка б